

CĂTĂLIN BORANGIC

***Falx dacica*. II. Tentativă de reconstituire**

Colaboratori: IOAN ȘCHIAU, GEORGE CIOTLĂUȘI,
SORIN IORDACHE, LUCIAN COMȘA, RADU OLTEANU

Prototipul

Panoplia de arme curbe dacice, cu un larg evantai de forme și dimensiuni, a făcut necesară o încercare de tipologizare, cu intenția clară de extragere din arsenalul dacic a acelei arme care să corespundă cât mai fidel caracteristicilor temutei în epocă *falx dacica*¹. Acest demers, deși s-a dovedit anevoios și nu întotdeauna rigid în concluzii, a permis totuși restrângerea discuției la un anume tip de sabie suficient de bine documentat și argumentat arheologic încât să fie ales drept model. Piesa astfel individualizată, descoperire cu atât mai importantă cu cât a fost făcută chiar în complexul arheologic de la Sarmizegetusa Regia², se păstrează la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, sub nr. inv. V 18532 (**fig. 1**). Starea bună de conservare, datarea și atribuirea etnică fără echivoc au fost de asemenea argumente puternice pentru alegerea acestei piese ca prototip în vederea realizării unei replici.

Lungimea armei, căreia îi lipsesc doar o mică parte din vârf și probabil 1-2 cm din tija mânerului, este de 66,5 cm, măsurată pe curbura, cotarea în linie dreaptă, de la capătul tijeii mânerului

¹ Cătălin Borangic, *Falx dacica. I. Propunere pentru o tipologie a armelor curbe dacice*, în *NEMVS*, anul I (2006), nr. 1-2, p. 45-105.

² C. Daicoviciu, *Șantierul Grădiștea Muncelului*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, an IV, nr. 1-2, 1953, p. 169; I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. I î. e. n. – I e. n.)*, Cluj-Napoca, 1979, p. 137-138, fig. 71/1; Gabriela Gheorghiu, *Dacii pe cursul mijlociu al Mureșului (sfârșitul sec. II a. Ch. – începutul sec. II p. Ch.)*, Cluj-Napoca, 2005, p. 182, 460, fig. 186/4; *Catalogul expoziției Dacia Augusti Provincia*, București, 2006, p. 125, nr. cat. 69.

la vârf, fiind de 64 cm. Limba mânerului, considerată încheiată odată cu debutul lamei, măsoară 18,5 cm, include un orificiu de nituire cu diametrul de 6 mm, situat la 1 cm de transformarea tijei în lamă. Lățimea tijei este de 0,7 cm în capăt și crește pe măsură ce înaintază spre lamă, unde ajunge la 3 cm, în vreme ce grosimea, de 0,5 cm, rămâne constantă, crescând la 0,7 cm doar la îmbinarea cu lama propriu-zisă și revenind la cota inițială în treimea superioară a armei (fig. 2).

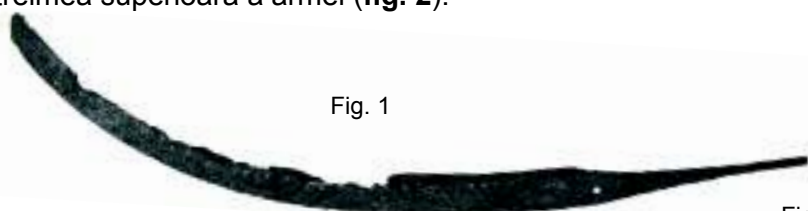
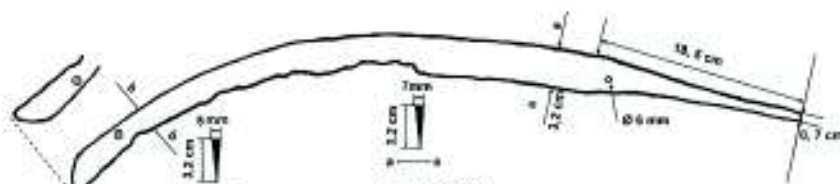

Fig. 1

Fig. 2

Măsurată pe curbura, lama, cu secțiune triunghiulară, are 49 cm lungime și 3,2 cm lățime, surprinsă însă numai în partea inferioară a sabiei, restul tăișului fiind deteriorat de coroziune. Muchia lamei măsoară 0,7 cm lângă mâner și scade până la 0,5 în vârf, iar în adâncime tinde spre zero. Greutatea rămasă după tratamentele aplicate în laboratorul de restaurare este de circa 340 gr. Aceste dimensiuni conduc spre concluzia că, inițial, sabia, inclusiv accesoriile, cântărea aproximativ 1 kg și măsoara sub 1 m, dar nu mai puțin de 70 cm. La aproximativ 9 cm de vârful păstrat, pe ambele fețe, lama prezintă un semn incizat, un punct înscris într-un cerc sau litera grecească Θ , reprezentând o marcă a meșterului sau atelierului sau un simbol cu rol proteguitor al armei și al mânuitorului ei³ (fig. 3a-b).

Fig. 3

³ Pentru rolul magic, legat de cultele solare, vezi Aurel Rustoiu, *Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană*, Cluj-Napoca, 2002, p. 57-77.

Materialul ales

Realizarea unei replici presupune, la modul ideal, obținerea unui obiect identic, folosind o materie primă cu aceleași caracteristici și aceeași tehnologie de producere. Până la ora actuală nu a fost publicată încă o analiză metalografică a unei *falx dacica*. Compoziția chimică a fierului a fost însă un subiect de interes pentru cercetători. Concluziile vorbesc despre un mare grad de puritate (circa 99,96 %) a fierului rezultat în urma zdrobirii și prăjirii minereului, care lua inițial forma unor lupe. Transformate în bare sau lingouri, acestea erau din nou introduse în cuptor și îmbunătățite prin adăugarea unor compuși chimici pe bază de carbon, pe care-l absorbeau din cărbune de lemn, os sau corn, devenind oțel. Răcirea bruscă a noii compoziții conferea duritatea așteptată de la obiectele din fier⁴. Din motive asupra cărora nu este cazul să insistăm, nu am putut proceda la reiterarea acestor pași, identificați prin cercetările arheologice și de laborator, astfel că nu am putut folosi, pentru obținerea replicii în discuție, o materie primă cu caracteristici identice celei din care a fost obținut prototipul. Am apelat în schimb la un raf confecționat în primii ani ai secolului XX prin procedee tehnologice tradiționale, singurele accesibile vechilor generații de fierari. Vechimea lemnului roții de car de pe care a fost desprins și informațiile oferite de fierarul care l-a pus la dispoziție confirmă această datare, excluzând categoric obținerea industrială a respectivei lame de fier. Ea a suferit, deci, aceleași tratamente pe care le-ar fi aplicat și făurarii din Antichitate, obținând proprietăți dacă nu identice, în orice caz destul de apropiate de cele din care a fost realizată sabia aleasă ca model.

Unelte și combustibili

Reconstituirea sabiei a avut loc în fierăria lui Ioan Șchiau din localitatea Șeușa (județul Alba). Atelierul dispune de întregul inventar regăsit în literatura de specialitate ca aparținând faurilor daci. Adăugăm aici și sistemul de aerare, de forma unui burduf acționat manual cu o pârghie verticală. Forma identică a inventarului de unelte și utilitatea lor presupun și conservarea vechilor

⁴ Pentru toate detaliile referitoare la tehnologia de prelucrare a fierului vezi Eugen Iaroslavschi, *Tehnica la daci*, Cluj-Napoca, 1997, p. 19-25, 88-95.

tehnici de prelucrare a metalului, acestea fiind alte atuuri de care am beneficiat în procesul de obținere a replicii.

Drept combustibili s-au folosit: lemnul, în proporție de 30-35%, cu care a fost întreținută arderea mangelului (65-70% din totalul unei alimentări a vetrei). Temperatura obținută a fost de circa 1000°C, suficientă pentru maleabilizarea lamei metalice alese pentru prelucrare.

Fasonarea

Odată stabilită materia primă, primul pas a constat în îndreptarea lamei metalice, căreia i se dăduse inițial forma roții de car pe care a îmbrăcat-o (**fig. 5**).

Confecționarea propriu-zisă a armei a presupus cinci etape, determinate de dimensiunile vetrei, care a permis încălzirea doar a 20-25 cm din lungimea lamei metalice și prelucrarea efectivă a circa 15-20 cm. În fiecare etapă lama a fost expusă 4-5 minute în vatră pentru înroșire și s-au aplicat 25-30 de lovituri de ciocan pentru ajungerea la forma dorită.

Fig. 4. Obținerea tijei.

Fig. 5. Îndreptarea lamei metalice.

Prima etapă: *obținerea limbii mânerului*, constă în comprimarea lățimii lamei metalice prin bătări repetate de jur-împrejur, operațiune repetată până la obținerea unei pene (**fig. 5**).

Următoarele etape presupun *încălzirea și încovoierea lamei*

în funcție de curbura prototipului (**fig. 6-7**). După fiecare etapă se verifică planeitatea întregii lame și se aplică ajustările necesare (**fig. 10**). Trecerea de la o etapă la alta presupune răcirea lamei, lăsată să se producă în mod natural, pentru a evita oțelirea prematură a metalului și îngreunarea prelucrării în etapele următoare. Ultima etapă include și decuparea vârfului (**fig. 8**), cu ajutorul unui ciocan-daltă, și ascuțirea sa pe toate cele patru muchii (**fig. 9**).

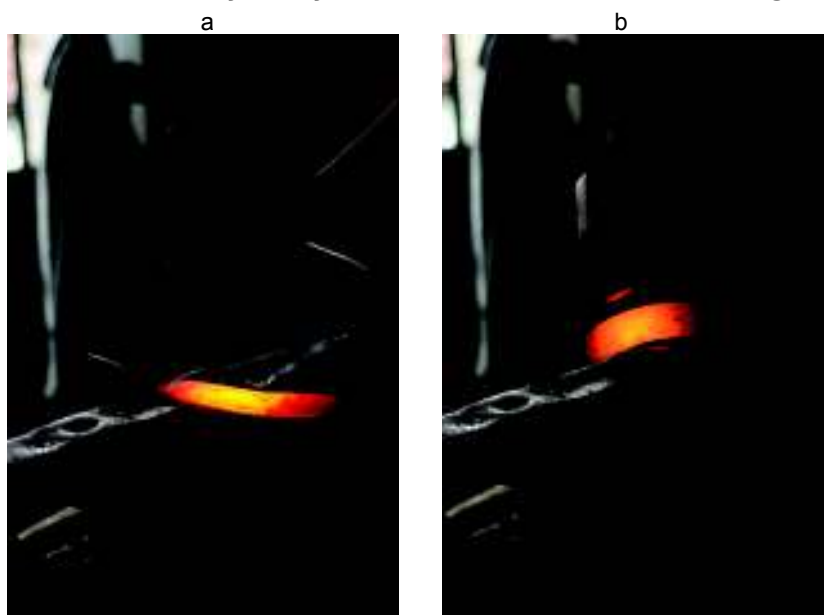

Fig. 6a-b. Prelucrarea primilor 15 cm ai lamei.

După obținerea curburii, urmează *subțierea lamei spre tăiș*, cu ajutorul a două ciocane, datorită nevoii sporite de precizie (**fig. 12**). Operațiunea presupune o atenție deosebită, deoarece desfășurarea sa provoacă recurbarea în sens invers a lamei, fiind tot timpul necesară revenirea la curbura inițială. Subțierea se face doar din axul lamei spre interior, partea neafectată având rolul de a conferi soliditate armei. Finalul procedurii presupune decuparea, cu ajutorul ciocanului-daltă, a franjurilor rezultate în urma ascuțirii (**fig. 13**). Această intervenție a fost necesară și pentru revenirea la cotele prototipului și, în special, pentru obținerea liniarității tăișului.

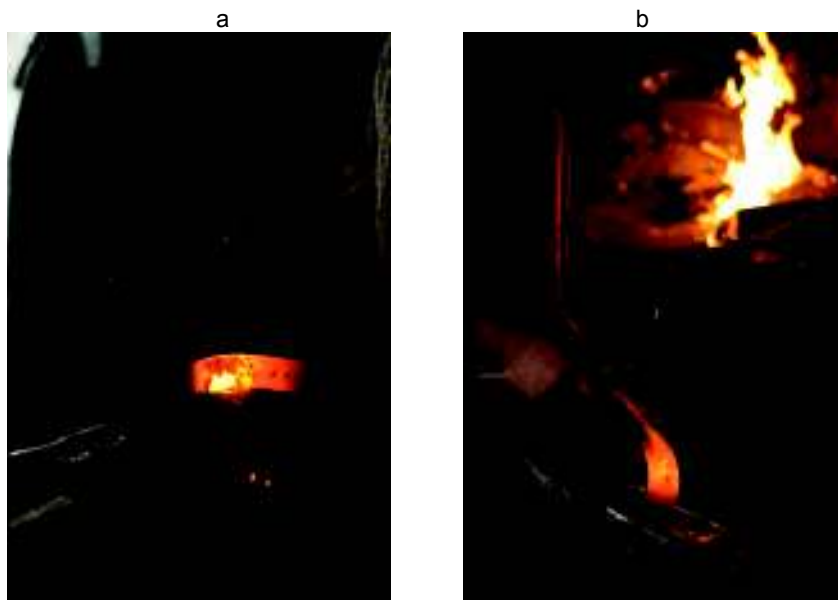

Fig. 7a-b. Prelucrarea secțiunilor intermediare ale lamei.

Fig. 8. Decuparea vârfului.

Fig. 9. Ajustarea vârfului.

Fig. 10. Verificarea finală.

Fig. 11. Confruntare
cu schița prototipului.

Fig. 12. Subțierea lamei.

Fig. 13. Decuparea tăişului.

Următoarele operațiuni constă în *obținerea găurii pentru nit* (**fig. 14**) și realizarea pe tijă a unor canale pentru sporirea aderenței la mâner (**fig. 15**). Această ultimă intervenție, sugerată de meșterul fierar, nu a fost observată pe piesa originală, dar e posibil ca ea să fi fost aplicată în stratul superficial, dispărut prin coroziune.

Fig. 14. Perforarea tijeii.

Fig. 15. Crestarea tijeii.

A urmat îndepărtarea asperităților și *șlefuirea tăișului*, cu ajutorul unei pile și a unei gresii (**fig. 16**), și *călirea*, cu trei etape: prima, privind întreaga lamă, a presupus încălzirea și răcirea bruscă prin scufundare în apă; cea de-a doua etapă a vizat doar tăișul și s-a realizat prin încălzirea incandescentă a sabiei și răcirea direct în vatră, cu ajutorul unui jet controlat de apă, urmată de o reîncălzire pe porțiuni și răcire în exteriorul vetrei, tot cu ajutorul unui jet de apă (**fig. 17**); în a treia etapă întreaga piesă a fost reîncălzită până la incandescentă și răcită brusc prin scufundare într-un vas cu apă.

Fig. 16. Șlefuirea.

Fig. 17. Călirea diferențiată a tăișului.

Fig. 18. Replica, în stadiul brut.

Ultima operațiune – *realizarea și fixarea mânerului* pe tija prevăzută cu o gaură pentru nit – a presupus, în prealabil, stabilirea materialului din care urma să fie acesta confecționat și a dimensiunilor sale. Reamintim că în prima parte a acestui articol am definit tipul A2B1a, în care se încadrează și prototipul nostru, ca “sabie pentru una sau două mâini, în funcție de lungimea mânerului”⁵, care prezintă diferite modalități de atașare: într-un manșon care face corp comun cu lama⁶, prin ranforsarea cu un inel⁷, după o prealabilă dar neobligatorie fixare⁸ cu ajutorul unuiia⁹ sau a mai multor nituri¹⁰. Singurul indiciu cert referitor la materialul din care a fost confecționat mânerul – lemnul – îl oferă desenul unui artefact care, din păcate, nu a intrat în discuția anterioară referitoare la subiect, datorită neobservării la timp a neconcordanței dintre această imagine, ce trebuia să illustreze sabia curbă descoperită pe terasa a VIII-a de la Grădiștea Muncelului, și ilustrația publicată ulterior a acestei arme. Informațiile suplimentare, oferite cu generozitate de d-ra Gabriela Gheorghiu, căreia îi adresăm cele mai calde mulțumiri, au confirmat diferența, indicând descoperirea unei a doua săbii curbe undeva în Munții Orăștiei, armă transferată între timp la Muzeul Militar Central din București¹¹. Având o lățime de 3 cm și o lungime a lamei de circa 40 cm, din care lipsește doar o mică parte din vârf, precum și un mâner păstrat pe o lungime de circa 9 cm, din lemn secționat de o tijă de care

⁵ C. Borangic, *op. cit.*, p. 63.

⁶ *Ibidem*, p. 63, fig. 37, p. 68, fig. 49.

⁷ *Ibidem*, p. 63, fig. 35, p. 64, fig. 41-43.

⁸ Pornind de la premisa că ar fi dacică, sabia descoperită la Viscri (*ibidem*, p. 65, fig. 46) nu prezintă nici un orificiu de prindere pe tijă.

⁹ *Ibidem*, p. 65, fig. 45.

¹⁰ C. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 169, fig. 22.

¹¹ Gh. Romanescu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1976, p. 13.

este fixat prin intermediul a două nituri și a unui inel intermediar acestora (**fig. 19**), sabia se încadrează perfect categoriei A2B1a, din care a fost selectat prototipul pentru executarea replicii. Comparând desenul publicat de C. Daicoviciu cu imaginea sabiei cu nr. inv. 16238 aparținând Muzeului Național de Istorie a României din București, recent introdusă în circuitul științific¹², pare indubitabil că avem de-a face cu două piese distincte. Această discuție este importantă deoarece sporește la patru numărul săbiilor curbe certamente autentice din categoria A2B1a sau "Sarmizegetusa", cum ne-am permis să o supranumim, iar proveniența sa din Munții Orăștiei este, de asemenea, un detaliu care sprijină opinia noastră cum că producerea și utilizarea acestui tip de sabie au fost circumscrise ariei din jurul capitalei, fiind probabil un apanaj al elitei războinice din preajma regelui.

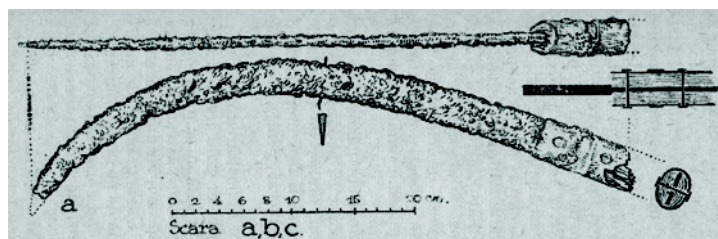

Fig. 19 (apud C. Daicoviciu).

Revenind la problema confecționării mânerului pentru replică, apariția acestei "noi" descoperiri arheologice confirmă preocuparea faurilor daci de a identifica cea mai eficientă modalitate de fixare a lamei. Prototipul ales de noi are însă o singură gaură pentru nit, ceea ce ridică imperios nevoia unui inel de ranforsare în punctul cel mai solicitat al armei (**fig. 20**), care putea suplini și lipsa gârzii la acest tip de sabie.

Fig. 20. Inelul de ranforsare, străbătut de nitul care traversează tija.

¹² *Catalogul expoziției Dacia Avgvsti Provincia*, București, 2006, p. 124, cat. 65.

Realizat din lemn de esență tare, cu o lungime de 22 cm, depășind deci tija prototipului, mânerul pentru care am optat are la extremități o grosime mai mare față de mijloc, motivată prin tipul de acțiune a armei – lovire-tragere –, care presupune existența unei părți mai groase în spatele mâinii, pentru o priză eficientă. Aplicarea mânerului s-a făcut prin introducerea succesivă a tijeii incandescente. Locașul obținut prin procesul de ardere a fost curățat și umplut cu un amestec de clei de oase și rumeguș, pentru eliminarea totală a spațiilor libere.

Fig. 21. Replica.

Eficacitatea

Studiul pe care ni l-am propus ar fi fost lipsit de finalitate fără verificarea calităților armei, mai ales că tocmai eficacitatea a fost cea care i-a adus temuta faimă.

Datorită unghiului curburii, întreaga forță de penetrare se concentrează în vârful armei, care nu se pretează, deci, la împungere, acțiunea sa fiind maximă doar prin lovirea în forță și retezare. Aceasta o face deosebit de periculoasă, chiar și în cazul în care inamicul este protejat de armură, scut și coif (**fig. 22**). Leziunile potențiale (tăieturi, despicături) depindeau, deci, în mare măsură de forța loviturii, de experiența celui ce folosea sabia, de unghiul de incidență, precum și de porțiunea de corp afectată. În cazul loviturilor cu amplitudine mare, intervenea și forța de inerție conferită de greutatea armei și a brațului.

În funcție de regiunile anatomice afectate, aceste leziuni puteau produce următoarele efecte:

a) la nivelul *extremității cefalice*, în cazul în care loviturile ar fi fost aplicate perpendicular sau aproape perpendicular, rănilor tăiate sau înțepate puteau fi superficiale, doar cu interesare tegumentară, subcutanată sau musculară subjacentă, dar puteau fi și profunde, în cazul în care forța loviturilor ar fi fost mare, mergând până la fracturarea oaselor craniene cu dilacerare cerebrală (distrugerea

structurii creierului) și hemoragii consecutive. În cazul loviturilor tangențiale sau prin secerare, la acest nivel puteau surveni tăieri cu amputații de structuri moi (pavilioane de urechi, nas).

Fig. 22. Scenă de luptă.

b) la nivelul *gâtului*, în cazul în care forța lovirii nu ar fi fost mare, se puteau produce tăieri cu interesare tegumentară a țesutului subcutanat, a musculaturii și vaselor sangvine mici, superficiale. În cazul aplicării unei lovituri de forță medie, lama armei putea pătrunde mai adânc, producând leziuni la nivelul musculaturii profunde, a vaselor sangvine importante (artera carotidă sau vena jugulară), sau s-ar fi putut secționa laringele ori traheea. Dacă lovitura era bine direcționată și forța aplicării era foarte mare, aceasta putea duce până la secțiuni vertebrale cervicale, cu secționări de măduvă a spinării, ducând chiar la decapitare.

c) în *regiunea toraco-abdominală*, rănilor produse în cazul loviturilor ușoare erau tăieri la nivelul tegumentelor, a straturilor subcutanate și a musculaturii superficiale. Loviturile de forță medie sau mare, în cazul aplicării într-un unghi potrivit, puteau pătrunde cu destulă ușurință în cavitatea toracică, provocând fracturi ale coastelor și leziuni ale organelor, în special a inimii și plămânilor, sau deschiderea peretelui abdominal, cu eviscerări și leziuni de organe abdominale și hemoragii consecutive.

d) în cazul loviturilor aplicate *membrelor*, loviturile de forță mică puteau produce răni puțin adânci, cu interesare tegumentară și musculară superficială. Loviturile de forță medie puteau produce secționări de grupuri musculare și de vase importante, cu hemoragii consecutive, chiar fatale. Loviturile aplicate cu forță mare puteau produce leziuni mult mai importante, care puteau afecta și structurile osoase, mergând până la amputații de degete sau porțiuni de membre.

În ciuda ravagiilor pe care le-a produs, arma nu a fost totuși una perfectă. Improprrie pentru lupta de aproape, deoarece nu oferă posibilitatea înjunghierii, ea necesită un oarecare spațiu de manevră, pentru că forța maximă a lovirii se obține doar prin mânguirea sa cu ambele mâini. Acest din urmă aspect o face improprie și pentru uzul cavalerilor, câtă vreme aceștia aveau o mână ocupată cu frâiele. Și mai improprie pentru lupta călare o face însă tocmai forma sa curbată, predispusă la ancorarea de adversar, provocând dezechilibrarea călărețului, inconvenient agravat de lipsa scărilor de șa.

Aceste constatări sunt întărite de reprezentările de pe monumentul de la Adamklissi și de pe Columna traiană, care înfățișează *falx dacica* doar în mâinile luptătorilor pedestri.

Faima sabiei, așa cum apare ea transmisă de izvoarele Antichității, și exemplarele descoperite, concentrate în arealul din preajma capitalei, susțin imaginea unei arme nobile, care nu putea fi lăsată pe mâna oricui. Astfel, dacă *falx dacica* nu a fost un apanaj al aristocraților, trebuie să fi fost mânărită de trupe de elită, formate din războinici profesioniști¹³, special instruiți să lupte cu acest tip de armă. Numărul redus de piese semnalate până acum și faptul că, în mod obișnuit, trupele de elită constituie doar o parte, nu cea mai numeroasă, a unei armate, nu pot justifica suficient spaima pe care *falx dacica* a provocat-o printre romani și nici grija pentru ranforsarea coifurilor și introducerea apărătorilor de braț, îmbunătățiri ale armamentului defensiv asociate, în literatura de specialitate, cu campaniile dacice ale lui Traian¹⁴.

Concluzii

Arheologia a fost, chiar de la începuturile sale, o disciplină imposibil de tratat într-un mod singular, dezvoltându-se inseparabil conectată la alte științe și discipline. Această interdisciplinaritate a devenit determinantă îndată ce informația istorică relevată de cercetarea arheologică a lărgit orizonturile cunoașterii istorice. Departate de a satura nevoia de cunoaștere, dezvoltarea arheologiei a născut noi întrebări, a emis noi ipoteze și a trasat noi scenarii de reconstituire istorică. Pentru a putea răspunde noilor provocări, arheologia a recurs la experimente și metode inedite, pe care le-a grupat într-o nouă disciplină, arheologia experimentală, deosebit de necesară odată cu depășirea abordărilor teoretice¹⁵.

În esența sa, adevărul istoric este ipotetic, iar arheologia oferă doar interpretări plauzibile asupra artefactelor, determinate de contextul descoperirii și de existența analogiilor. În completare, arheologia experimentală încearcă să pătrundă mai adânc în universul funcțional al unui artefact, ridicând probleme legate de

¹³ Cf. Zoe Petre, *Practica nemuririi. O lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geți*, Iași, 2004, p. 255-260.

¹⁴ Liviu Petculescu, *Armata romană în Dacia în timpul lui Traian*, în *Catalogul expoziției Dacia Avgvsti Provincia*, p. 31, 33, 179, nr. cat. 190.

¹⁵ Alexandru Dragoman, Sorin Oanță-Marghitu, *Între monopol și diversitate: arheologie, conservare și restaurare în România*, <http://archaeology.ro> (23 martie 2008).

modalitățile sale de producere și de utilizare și lărgind astfel spectrul informațiilor oferite de obiectul redus la calitatea de descoperire arheologică și obstrucționat de lipsa izvoarelor scrise sau ilustrative de altă natură ori de starea precară de conservare. Prin verificarea practică a enunțurilor istoricilor și arheologilor, arheologia experimentală completează în mod fericit cunoașterea, validând sau infirmând ipoteze. În acest scop, modalitatea cea mai frecvent utilizată este aceea a obținerii de replici după artefactele descoperite, folosind materiale, procedee și principii tehnologice pe cât posibil identice cu cele contemporane obiectului copiat¹⁶.

Proiectul de reconstituire a *falx dacica* a plecat tocmai de la aceste considerente, în speranța de a putea oferi informații suplimentare pentru înțelegerea traseului istoric al acestei arme-simbol a dacilor. Se cuvin, deci, rememorate și așezate alături cunoștințele anterioare și cele rezultate în urma derulării procesului de obținere a replicii.

Reamintim, mai întâi, discuția – deschisă în prima parte a acestui studiu¹⁷ – dacă este sau nu necesară extragerea din sintagma lui M. Cornelius Fronto “armele curbe ale dacilor”/ “Dacorum falcibus”¹⁸ a unei anume “falx Getae”/ “seceră a getului” – după expresia lui P. Papinius Statius¹⁹. Am conchis atunci, pe baza unei minuțioase analize a reprezentărilor artistice din epocă și a descoperirilor arheologice, că ambele ipostaze sunt întemeiate, pe de o parte pentru că monumentele și numismatica referitoare la daci ne oferă o întreagă panoplie de arme curbe, pe de alta pentru că descoperirile arheologice au restrâns această panoplie la o singură armă utilizabilă în masă căreia să i se poată atribui statutul de simbol, și anume sabia curbă de tipul *Sarmizegetusa*.

Izvoarele scrise vorbesc, deci, de un mare impact psihologic

¹⁶ Daniel Ingersoll, John E. Yellen, William Macdonald (editori), *Experimental Archeology*, New York, 1977, p. XII-XIII; Adrian Bejan, Dorel Micle, *Arheologia. O știință pluridisciplinară. Metode Clasice și moderne de lucru*, Timișoara, 2006, p. 73.

¹⁷ C. Borangic, *op. cit.*, p. 50.

¹⁸ *Principia Historiae*, II, apud *Izvoare privind istoria României*, vol. I, București, 1964, p. 533.

¹⁹ *Achilleis*, partea a II-a, versul 133 (ediția Aldo Marastoni, Leipzig, 1974, p. 51).

al armei/armelor curbe ale dacilor, cele artistice și numismatice confirmă utilizarea lor pe scară largă, în vreme ce descoperirile arheologice sunt rarissime, limitându-se la câteva pumnale de tip *sica* și la și mai puține săbii de tip *falx*. Avem, astfel, o mare discrepanță între realitatea ilustrată de sursele antice și cea dezvăluită de cercetarea arheologică. Demersul nostru a avut în vedere tocmai atenuarea, oricât de firavă, a acestei discrepanțe. Dar, validarea sinistrei faime de armă de retezat și sfârtecat a sabiei curbe dacice nu avea neapărat nevoie de un experiment, câtă vreme toate armele cu tăiș similar pentru așa ceva au fost concepute. Referitor la tehnologia de producere, relevanța se rezumă la durata procesului, care, cu toate aproximațiile, se pare că nu depășea o zi, incluzând totalitatea etapelor, de la obținerea lamei metalice până la atașarea mânerului. Cu un asemenea "flux tehnologic", dotarea unei armate, fie ea și numeroase, nu trebuia să constituie o problemă, mai ales că resursele naturale de suprafață se pare că erau suficiente pentru a furniza materia primă. Totuși, descoperirea acestui tip de sabie doar în arealul circumscris capitalei restrânge utilizarea sa, indicând specializarea unor trupe și un anume gen de eroism care doar acționând împreună pot justifica asocierea cvasiexclusivă a dacilor – iar pe monede și a Daciei – cu respectivul obiect. Atașamentul lor pentru o asemenea armă care, oricât de bine era mânuită, avea dezavantajele ei, trebuie deci căutat în afara atelierului de fierărie și nu rezidă doar din calitatea materialului și eficacitatea formei, oricât de importante ar fi acestea, ci trebuie pus în legătură cu acea detașare cu care dacii priveau moartea și, poate nu în ultimă instanță, cu semnificația magico-religioasă pe care diversele tipuri de arme curbe au avut-o în mai toate civilizațiile cunoscute, asocierea dintre ele și moarte fiind o constantă regășibilă până astăzi. Exploatarea acestui filon spiritual și din perspectiva unei mentalități a războinicului ar oferi, cu siguranță, informații suplimentare pentru elucidarea încă enigmaticei *falx dacica*.

Falx dacica. II. An Attempt of Reconstitution*- abstract -*

The article describes the stages followed in order to obtain a replica of a Dacian sword, *falx* type, insisting on its quality, especially since the very efficiency of the sword is the one to have brought it fame and the status of a symbol-weapon.

We have to reiterate the discussion – still open in the first stage of this project – whether it is or not necessary to extract from M. Cornelius Fronto's saying "the curved weapons of the Dacians" / "Dacorum falcibus" a particular "falx Getae" / "the Get's sickle" – how P. Papinius has named it. We concluded then, after a thorough analysis of the artistic representations from the period and the archaeological discoveries, that both aspects are possible. This because, on one hand, the monuments and the numismatics referring to Dacians offer us a large range of curved weapons, on the other, because the archaeological discoveries have broadened this range to a single usable mass-weapon which could be considered a symbol, and that is the curved sword, *Sarmizegetusa type*.

The written sources mention a great psychological impact of the curved weapons, the artistic and numismatic sources confirm their use on a large scale, while the archaeological proves, are scarce and limited to a few daggers, *sica* type, and even less *falx* swords. Thus, we have a gap between the illustrated reality from the ancient sources and that offered by the archaeological proves. Our project wanted to diminish this gap. However, the validation of this fierce chopping and excoriation weapon did not necessarily need an experiment, as all the weapons with a similar blade were designed for the same purpose. As far as the production technique, its relevance covers the period concerning the production, which could cover only a day, all the stages of obtaining the blade and attaching the handle being included.

With such a "technological flux", even a numerous army was seen as an easy issue to handle, especially since the natural resources were sufficient to assure the raw material. However, discovering this sword only in the capital area makes the issue complicated, as its usage is limited, indicating that there were specialized troops and a certain type of heroism that only combined could justify the quasi-exclusive association of the Dacians – and on the coins, of Dacia – with the named weapon.

Despite the produced damage, the weapon was not perfect. It was not practical in the melee combat, as it did not offer its user the possibility of stabbing the opponent; it needed a given maneuver space,

because the maximum force of the strike was obtained through handling it with both hands. This latter aspect makes it unusable for the knights, as long as they had one hand on the reins. It was even less effective in cavalry because of its curved shape, predisposed to anchoring into the enemy and thus inducing a loss of balance to the equestrian, a serious inconvenience, since they lacked saddle steps.

These findings are sustained by the representations on the monument of Adamklissi and of the Trajan's column, which show the *falx dacica* being used only by pedestrians. Another argument is given by archeological discoveries consisting of tombs, possibly of aristocrats, equipped with straight swords, of Celtic type.

The sword's fame is given by the ancient sources and by the samples discovered in the capital area, both sustaining its noble origin. Although *falx dacica* was not an aristocratic sword, it was, nevertheless, used by the elites, by professional warriors, especially trained to fight with this type of weapon. The scarcity of samples and the fact that the elite troops were never numerous cannot justify enough the horror *falx dacica* caused among Romans. Further, it cannot justify the reinforcement of helmets, the use of protection for arms and the general improvement of the defensive equipment, associated with Trajan's Dacian military campaigns.

As a conclusion, the Dacian attachment towards this weapon, which, however fierce, had its disadvantages, must be sought outside the blacksmith's and it does not stand only in the quality of the material and in the effectiveness of the shape. This attachment must be linked to the serenity with which the Dacians looked death in the eyes and ultimately, to the magical-religious symbolism these curved weapons had in almost all civilizations. The liaison between the curved weapons and death is present even today. The exploitation of this spiritual aspect from a warrior's point of view would offer more information to elucidate the mystery of the *falx dacica*.